

การจัดการองค์ความรู้

หัวข้อ

กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น

โดย

วิทยาลัยช่างศิลป์

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

สารบัญ

บทนำ

การสร้างความพร้อมขั้นต้นของนักเรียน

การใช้สื่อและเทคโนโลยี

สภาพแวดล้อม

การสาธิต

การจัดกระบวนการเรียนรู้

ครูผู้สอน

แผนการสอน

การประเมินผล

สรุป

กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น

บทนำ

หลักสูตรของวิทยาลัยช่างศิลป์ เน้นการเรียนการสอนด้านจิตรศิลป์ หลักสูตรกำหนดให้เรียนหลากหลายวิชา มีกิจกรรมเสริมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติเอง เรียนรู้เอง กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น อันเป็นประสบการณ์ของครูผู้สอนในวิทยาลัยช่างศิลป์ กลุ่มหนึ่งที่ได้นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตามกระบวนการ “การจัดการองค์ความรู้” แม้จะเป็นระยะเวลาสั้น ๆ จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่มากนัก เพราะเป็นการจัดกิจกรรมลักษณะนำร่องเพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการจัดการองค์ความรู้ แต่มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

การสร้างความพร้อมขั้นต้นของนักเรียน

การชี้แจงให้เห็นความสำคัญของรายวิชา ว่ามีลักษณะเฉพาะอย่างไร มีข้อปฏิบัติอย่างไร(ธรรมชาติของวิชา) เช่น การเตรียมตัวทางด้านทักษะ หรือบางรายวิชาอาจเน้นในรูปของกระบวนการทางความคิด หรือทั้งสองอย่างกันไปพร้อมๆกัน

การใช้สื่อและเทคโนโลยี

สื่อต้องมีความหลากหลายเพราะสามารถเป็นแรงบันดาลใจที่ดี การใช้สื่อที่ตรงต่อการเรียนรู้ในแต่ละเรื่อง สื่อรูปแบบต่างๆ เช่น ผลงานจริงตามเนื้อหา สื่อที่เป็นมีเดียที่ทันสมัย ผลงานในหอศิลป์ หรือผลงานรุ่นพี่ ฯลฯ มีส่วนช่วยให้นักเรียน นักศึกษาได้เห็นตัวอย่างที่เป็นแม่แบบ เป็นการนำทางสู่การปฏิบัติ เป็นการสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสื่อที่มีความหลากหลาย รวดเร็ว เหมาะกับยุคสมัย ผู้สอนควรแนะนำให้ผู้เรียนใช้ให้เป็นประโยชน์

สภาพแวดล้อม

การสร้างบรรยากาศในการเรียน การเรียนศิลปะ ต้องมีบรรยากาศให้น่าเรียนทั้งอุปกรณ์ หรือภาพผลงาน หรือภาพขั้นตอนการทำงาน และสิ่งกระตุ้นเร้าที่อยากจะทำงานหรือบรรยากาศของนักเรียนที่มุ่งมั่นในการปฏิบัติงานตามชั่วโมงหรือนอกเวลา สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยครูผู้สอน และตัวนักเรียนร่วมกัน

การสาธิต

การสาธิตเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะปัญหาของผู้เรียนบางครั้งอยู่ที่เทคนิค การได้เห็นผู้มีประสบการณ์มากกว่า เขียน วาด บั่นให้ดู สามารถทำให้เกิดความกระจ่างขึ้นได้ การสาธิตยังเป็นการแสดงออกถึงความสามารถของผู้สอนในทางปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาในตัวครูมากขึ้น

การได้เห็น การทำให้ดู หรือมีตัวอย่างทำให้เกิดประโยชน์ แต่ในมุมกลับจะทำให้เกิดการลอก การเลียนแบบ ดังนั้นครูผู้สอนต้องมีวิจารณญาณที่ดีในการแก้ปัญหา ว่าการเลียนแบบแบบใดเป็นการเรียนรู้ การเลียนแบบแบบใดเป็นยึดติด หรือเป็นการขโมย

การสาธิตปฏิบัติงาน ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสาธิตด้วย โดยให้ผู้เรียนช่วยในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งอธิบายอุปกรณ์ที่ใช้ การรักษาจัดเก็บ การใช้งานที่ถูกต้องปลอดภัย ฯลฯ

การจัดกระบวนการเรียนรู้

อธิบายคุณลักษณะที่สำคัญของศิลปะที่จะสอน เปรียบเทียบกับศิลปะประเภทที่ใกล้เคียง เกี่ยวเนื่อง เป็นการสร้างกระบวนการความสัมพันธ์ ความจำ ความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ทั้งเป็นการให้ข้อมูลที่ผู้เรียนอาจจะยังไม่รู้หรือเป็นการทบทวนสิ่งที่รู้แล้ว

ใช้สื่อการสอนเป็นตัวอย่าง แบบอย่างผลงาน ที่มีความหลากหลาย

อธิบายอุปกรณ์ ขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ

สาธิตการปฏิบัติงาน พยายามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกคน มีการซักถาม ทบทวนขั้นตอนกระบวนการ ความเข้าใจในขณะที่ปฏิบัติงานสาธิตไปพร้อมกัน จนจบกระบวนการ

ผู้เรียนปฏิบัติงานตามขั้นตอนอธิบายซ้ำ ตามขั้นตอนให้ผู้เรียนปฏิบัติตามอย่างช้าๆ เมื่อเกิดปัญหา อธิบายให้เข้าใจสาเหตุ และการแก้ไข

เมื่อปฏิบัติงานเสร็จ ให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ลักษณะผลงาน เทคนิค ฯลฯ ที่ได้รับในการปฏิบัติงาน รวมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ

การบูรณาการรายวิชา เช่น ภาพพิมพ์และองค์ประกอบศิลป์ นักเรียนจะเห็นประโยชน์การเชื่อมโยง และจะมีทางออกให้เลือกวิชาที่ชอบจริง ๆ

ครูผู้สอน

กระบวนการเรียนรู้ในทุกสาขาวิชา ล้วนประกอบไปด้วยปัจจัยการหล่อหลอมให้เกิดการส่งเสริมทั้งทางด้านเนื้อหาวิชาการ ความชำนาญในทักษะ และเพิ่มเติมขีดความสามารถที่มีการไต่ระดับของความยากในเนื้อหาที่เรียนรู้ ในแบบค่อยๆเป็นค่อยๆไป โดยเฉพาะการเรียนรู้ทางสายวิชาชีพศิลปะ

แต่ที่สำคัญการถ่ายทอดวิชาความรู้นั้นเป็นตัวบ่งบอกถึงผลสัมฤทธิ์ที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต เพราะผู้ที่ถ่ายทอดในที่นี้คือ ผู้สอนต้องมีเทคนิควิธีในการให้ความรู้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผลลัพธ์ที่ได้เป็นที่น่าพอใจและเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น จะเริ่มดำเนินการได้อย่างราบรื่น ก็คงต้องให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจถึงความสำคัญของวิชาชีพนี้อย่างมีความรัก มีความศรัทธา มั่นใจและภูมิใจในตนเอง ว่ามีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้ เมื่อผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ดีก็จะเกิดการใฝ่เรียนรู้ขึ้น และเมื่อผู้สอนให้ความรู้ด้านเนื้อหา (ทฤษฎี) พื้นฐานที่เกี่ยวข้องตามลำดับแล้ว ก็ต้องให้ผู้เรียนฝึกทักษะการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความชำนาญและสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ทุกที่ทุกเวลา

ศิลปะปฏิบัติคือเทคนิคการเพิ่มประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีความหลากหลายในสถานการณ์มีความชำนาญในระดับหนึ่งที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดได้

กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น จะประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี ก็ต่อเมื่อผู้สอนต้องมึประสบการณ์ในการสอน ให้ผู้เรียนหรือกลุ่มผู้เรียนเป็นแกนกลางในการจัดการเรียนรู้ มีความตั้งใจจริงในการถ่ายทอดวิชาความรู้ และที่สำคัญก็ต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ครูผู้สอนต้องเป็นตัวอย่างที่ดีและชัดเจน ต้องพัฒนาตนเอง เช่น ความสามารถที่โดดเด่นเป็นแม่แบบให้นักเรียน นักศึกษาได้เห็นเป็นที่ประจักษ์และคอยให้คำแนะนำ พร้อมทั้งกระตุ้นทั้งความคิด การปฏิบัติงาน เช่นการพูดคุยทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียนให้เกิดเรียนรู้ พร้อมทั้งต้องมีกิจกรรมเสริมเพื่อนำความสามารถพิเศษในด้านต่างๆ ในตัวนักเรียน นักศึกษาให้มิเวทีหรือพื้นที่ในการแสดงออกให้คนอื่นได้เห็น เพื่อเป็นแรงจูงใจ

แผนการสอน

การสอนศิลปะปฏิบัติที่ดี ต้องมีแผนการสอน การวางแผนอย่างรอบคอบ ยึดหยุ่นในการปฏิบัติ ระหว่างการดำเนินการจัดกิจกรรม ซึ่งเกิดจากศึษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจในหลักสูตร

การกำหนดแผนการเรียนรู้ ต้องมีแผนการเรียนรู้ที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ไม่จำเป็นต้องมีมากแต่ควรให้สัมพันธ์กับระยะเวลาในการที่จะปฏิบัติได้จริง เริ่มจากง่ายไปหาขั้นที่ซับซ้อน (เน้นในรูปของการปฏิบัติหรือกระบวนการทางความคิด) การปฏิบัติซ้ำ ๆ จะเกิดการความรู้ที่ยั่งยืน

การประเมินผล

การตรวจผลงาน และสะท้อนกลับในเรื่องการได้เกรด ทำให้ผู้เรียนทราบว่า สิ่งที่ทำไปแล้วพัฒนาไป ถูกทิศทางของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่ คะแนนที่ได้ต่ำกว่าเกณฑ์อาจมีผลให้ผู้เรียนท้อแท้ ครูต้องมีเทคนิควิธีสอนที่เหมาะสม ยึดหยุ่นสำหรับนักเรียนแต่ละรายบุคคล มีการวิจารณ์ให้คำแนะนำ ชี้แนะ สรุปผลให้นักเรียนทราบผลการพัฒนาของแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ

การสังเกตโดยครูผู้สอน การจำแนกขีดความสามารถหรือธรรมชาติของการรับรู้ ของนักเรียน นักศึกษาแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อถ่ายทอดการเน้นหรือเสริมความรู้ทั้งทางปฏิบัติหรือทางทฤษฎี (การแก้ปัญหาและการชี้แนะได้ตรงเป้าหมายทั้งรายบุคคลหรือกลุ่ม)

สรุป

1. ให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจถึงความสำคัญของวิชาชีพ เกิดความรักและศรัทธา
2. ให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างผลงานที่ดี หลากหลายเพื่อเป็นแรงบันดาลใจ กระตุ้นความต้องการในการแสดงศักยภาพตนเอง ในการกล้าคิด กล้าทำ
3. วิเคราะห์หลักสูตร นำมาเขียนแผนการสอนที่มีกิจกรรมหลากหลาย ยึดหยุ่นในการปฏิบัติ
4. ฝึกปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาและการทำซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ

5. เสริมแรงด้วยคำชมหรือคำแนะนำ ผู้สอนวิเคราะห์ วิเคราะห์ความถูกต้องเหมาะสม และความน่าจะเป็นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและแก้ไขพัฒนาตนเองได้
6. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี

การแลกเปลี่ยนรู้ในหัวข้อ “กระบวนการสอนศิลปะปฏิบัติเบื้องต้น” โดยครูผู้สอนศิลปะกลุ่มหนึ่งซึ่งมีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี ของวิทยาลัยช่างศิลป์ อาจจะได้บทสรุปที่ไม่ต่างไปจากทฤษฎีการเรียนรู้ของนักคิด นักปรัชญาทางการศึกษาทั่วไป แต่การพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้ให้เห็นประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล จากประสบการณ์จริง การแก้ปัญหาจริง การครุ่นคิดเพื่อจัดกระบวนการเรียนการสอนเฉพาะรายวิชาที่รับผิดชอบ หวังว่า “ความรู้” นี้ แม้จะไม่ใช้ทฤษฎีที่ลึกซึ้งอะไร แต่เชื่อว่าสามารถที่จะเป็นบทเรียนแก่ครูรุ่นใหม่ได้ต่อไป